

In gesprek met Klaas de Groot

'Dialect, taal en taalspelletjes, dat werd ons met de papepel ingegeven'

Anita de With-Hak
Beeld | Cees van der Wal

Oostelijk van Spijk, onderaan de hoge Lingedijk woont Klaas de Groot. Zijn vader en zijn opa waren hier boer en hebben op deze grond hun brood verdiend. De boerderij is niet meer actief, maar hobbymatig houdt Klaas nog steeds enkele koeien. In het dagelijks leven is hij biologiedocent. Daarnaast verdiept hij zich in zijn vrije tijd in de taal van de Bijbelgordel.

Klaas de Groot werd in augustus 1969 geboren in Spijk. 'Mijn lagere schooltijd bracht ik door op de Ds. Koelmanschool in Gorinchem. Na één jaar op de Gomarus-mavo en vijf jaar op de Guido de Bres te hebben doorgebracht, heb ik aan de landbouwuniversiteit in Wageningen gestudeerd. In 1993 trouwde ik met Nina. We ontvingen drie kinderen. Nadat ik eerst enkele jaren op het Lodenstein in Amersfoort heb les gegeven, ben ik sinds 1999 docent op de Gomarus.'

OPVOEDING

Klaas ging met zijn ouders en zussen naar de Hervormde Kerk in Spijk, een prachtig oud kerkje, gebouwd rond 1250. 'Ik weet nog goed dat ik als driejarig jongetje naast m'n vader in de ouderlingenbank zat. Veel preken van vroeger weet ik nog. Er was in die tijd sprake van een opleving in de gemeente. In mijn jeugd was er slechts één kerkdienst per zondag. Pas vanaf 1977 waren er elke zondag twee diensten. Mijn ouders zagen dat als een wonder.'

Van zijn ouders leerde Klaas het bewust hervormd-zijn, het kritisch luisteren met de Bijbel in de hand en het opkomen voor Schrift en belijdenis in de brede, oude Hervormde Kerk. 'Ze waren altijd erg betrokken op de kerk en op de gereformeerde gezindte. Ook zagen ze de waarde in van de traditie. Toen de plaatselijke school steeds moderner werd, was ik de eerste leerling uit Spijk die naar de Koelmanschool in Gorinchem ging, waarvan mijn vader bestuurslid was.'

LIEVELINGSDIER

Klaas is opgegroeid tussen de koeien. 'Ik heb een grote liefde ontwikkeld voor het platteland en de natuur. De

koe is nog steeds mijn lievelingsdier. Ik heb zelf een paar zoogkoeien lopen. Wat een prachtig gezicht is dat! Ik vind het heerlijk om op het platteland te wonen en geniet van de ruimte en de stilte.

In eerste instantie gaf ik als docent alleen het vak biologie. Later kwamen daar de biologisch ethische thema's bij, zoals evolutie, levenseinde en seksualiteit. Deze thema's zijn ondergebracht bij het nieuwe vak 'Burgerschap'. Samen met een andere docent ben ik verantwoordelijk voor een goede, reformatorische invulling van Burgerschap op de Gomarus. Voor seksuele educatie gebruiken we al diverse jaren de methode *Be-lo-ved*.

Zeker nu we onder het vergrootglas van de inspectie staan, blijkt maar weer hoe belangrijk het is een gedegen programma te hebben.'

PASSIE

Hoewel Klaas met veel passie het vak biologie geeft, houdt het voor hem daar niet mee op. 'Ik wil de jongeren laten nadenken over belangrijke dingen, over de belangrijkste dingen. Ik wil hen kennis en liefde meegeven. Hen laten ontdekken hoe mooi alles in elkaar zit en daar ook een mening over laten ontwikkelen. Samen nadenken over de vraag wat de Bijbel over onderwerpen zegt. Maar ook dieper en persoonlijker. Ik confronteer hen met de vraag waar ze voor leven. Of ze een lichtend licht zijn. Ik vind het overigens wel een gemis dat het Reformatorisch Dagblad steeds minder gelezen wordt. Er staan zulke interessante artikelen in over de duiding van het nieuws en de ontwikkelingen om ons heen.

Voordat ik ouderling werd, heb ik enkele jaren leiding gegeven aan

de jeugdvereniging en catechisatie gegeven. Dat kost veel energie, maar het gééft ook veel energie als je niet boven maar naast de jongeren staat en met hen spreekt over het eeuwig heil.'

WEIND, WEND EN WIND

Al op jonge leeftijd was Klaas met dialect bezig. 'Mijn vader praatte Spijks, mijn moeder, afkomstig uit Sprang-Capelle, bleef haar hele leven Brabants praten. Zo groeide ik op met twee dialecten. De verschillen werden bij ons aan tafel vaak op ludieke wijze breed uitgemeten. Als het hard waaide, dan was dat de *weind* (volgens mijn vader), de *wend* (volgens mijn moeder) en later op school hoorde ik dat het *wind* was. Dialect, taal en taalspelletjes, dat werd ons met de papepel ingegeven. Onze boerderij lag een eindje buiten het dorp en de meeste contacten waren met de veehandelaar, de meelboer en de bakker die allen welkelijks aan de deur kwamen en allen 'plat' praatten. Het schakelen tussen dialect thuis en gewoon Nederlands op school en elders, heb ik als leuk en interessant ervaren. Ik ben dan wel een exact mannetje, maar heb ook gevoel voor taal.'

ONDER ÔÔNS GEZEED

Enige tijd geleden kwam Klaas in contact met Kees van Reenen, een journalist, die net als Klaas een grote belangstelling heeft voor taal in het algemeen en streektaal in het bijzonder. Klaas: 'Onlangs heb ik samen met Kees van Reenen een boekje uitgebracht: *Onder ôôns gezeed, de taal van de Bijbelgordel*. In dit boekje onderzoeken we of reformatorische christenen andere woorden gebruiken dan andere mensen en of er zo-

iets als Bijbeltaal bestaat. Daarnaast is er aandacht voor streektaalen.

SPREEKTAAL

Dialect is vooral een gesproken taal. Toch kom je, vooral in allerlei volksverhalen, dialect tegen. 'Omdat dialect vooral gesproken taal is, is het lastig op te schrijven. Voor bepaalde typische dialectklanken bestaat domweg geen letter of symbool.

Dialecten kunnen ontstaan als een groep mensen geïsoleerd leeft van andere mensen. Binnen een groep ontstaat vanzelf een eigen taal; je begrijpt elkaar.

Tot in de negentiende eeuw sprak elk gebied, soms elke plaats zijn eigen dialect. Mede door invoering van de leerplicht gingen steeds meer mensen het standaard-Nederlands (toen nog ABN, Algemeen Beschaafd Nederlands, genoemd) gebruiken. Na de Tweede Wereldoorlog deed de radio zijn intrede. Hoorde men tot dan toe enkel z'n eigen taaltje, door de radio klonk in veel huizen dagelijks het ABN, al was het vaak niet meer dan een kwartiertje nieuws en KNMI-weerbericht. In de jaren '60 en '70 kwam de televisie in huis en zaten steeds meer Nederlanders meerdere uren per dag achter de buis. Zo drong het Nederlands steeds verder de dialectgebieden en de huiskamers binnen. Neem daarbij de toegenomen mobiliteit: snelwegen werden aangelegd en steeds meer gezinnen kochten een auto. Dialecten danken hun bestaan per definitie aan isolatie. Eigen woorden bestaan binnen een groep mensen die dagelijks (alleen maar) met elkaar spreken. Mensen gingen reizen en verplaatsten zich naar andere plaatsen in Nederland en zo vermengden en vervaagden de dialecten vanzelf.

Bovenstaande verklaart ook waarom er in de Bijbelgordel langer dialect is gesproken. De afwezigheid van radio en televisie en de isolatie van de groep hebben daar een grote rol in gespeeld.

HERLEVING

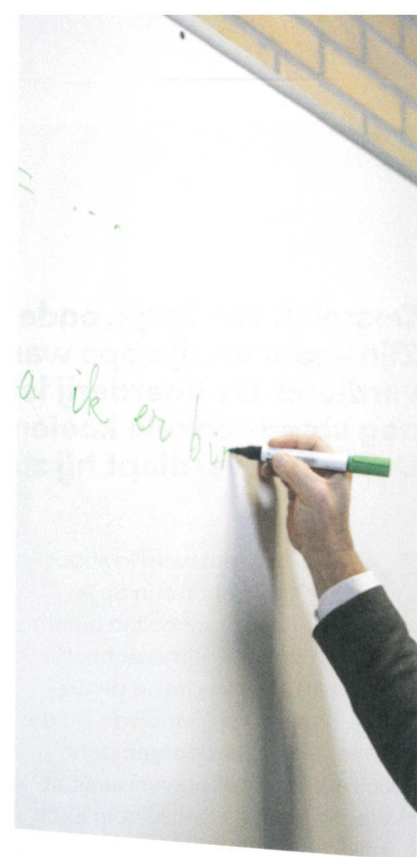
In de twintigste eeuw verdwenen veel

typische dialectkenmerken. Dat gaat nog steeds door. Klaas vervolgt: 'Ik vind het opvallend hoe oude mensen opveren als ze een oude geluidsopname horen en ineens een woord of term herkennen, die ze zelf ook inmiddels niet meer gebruiken.

Niet alleen typische woorden en streektaalverschillen zijn vervaagd, ook het aantal dialectgebruikers is dramatisch afgenomen. Rond 1930 gingen de dialecten al dermate achteruit dat de opvatting heerste dat vóór het jaar 2000 alle dialecten geheel verdwenen zouden zijn. Dat is niet het geval gebleken. Integendeel, er is een zekere herleving te zien. Plaatselijke historische verenigingen geven aandacht aan dialect. Er verschijnen streektaalwoordenboeken. Zanggroepen treden op met dialectliedjes. Ook is er op diverse universiteiten een studie dialecten. Dialect is een stukje geschiedenis. Het verbindt ons met het culturele erfgoed. Streektaal heeft alles met tradities te maken. Als ik het taaltje van mijn moeder spreek, roept dat bij mij herinneringen op aan mijn moeder. Dan hoor ik haar als het ware weer praten. Het roept iets moois op en geeft verbondenheid. Laten we het vooral blijven spreken. Benoem het als iets positiefs en besteed er aandacht aan.'

MINICAMPING

Bij de boerderij in Spijk bevond zich jarenlang een minicamping. 'Er kwamen mensen uit de hele Bijbelgordel, van Walcheren tot Staphorst. Daar zaten fanatieke dialectsprekers tussen. Als docent op de Gomarusscholengemeenschap in Gorinchem hoor ik leerlingen allerlei dialecten spreken. Wij hebben leerlingen van Geldermalsen tot Sliedrecht; en van Vianen tot Sprang-Capelle. Over het algemeen geldt: hoe dichterbij de Randstad, des te minder dialectgebruik er nog is. Dialectverschillen zijn altijd gebonden aan een gebied en kunnen daardoor op een kaart getekend worden. Een van de aspecten van dialectonderzoek is het vaststellen van isoglossen, ofwel grenzen tussen taalvarianten.

De meeste isoglossen volgen een logische grens. Ruige, onbegaanbare gebieden (zoals moerassen) zorgden voor isolatie van een taalgebied. Door middel van enquêtes onder leerlingen spoorde ik grenzen op tussen *botter-butter* en *brôôd-broewd* en *nieuw-nij*. Op kaarten gaf ik de grenzen aan. Ik maakte opnames van woorden in dialect. Ook motiveerde ik leerlingen om in de schoolkrant stukjes in dialect te schrijven. We vertaalden verhaaltjes van Jip en Janneke in allerlei dialecten. Ik heb zelfs meermaalen in havo-5 leerlingen begeleid bij het maken van hun profielwerkstuk over dialect.'

SPRANG-CAPELLE

Hoewel Klaas aanvankelijk de dialecten rond Gorinchem onderzocht, is hij zich later uitsluitend gaan richten op Sprang-Capelle, het geboortedorp van zijn moeder. 'Ik hield interviews met dialectsprekers en nam fragmenten op. Sinds enkele jaren geef ik gastlessen op een basisschool in Sprang-Capelle. Ik laat kinderen bijvoorbeeld hun grootouders interviewen, geef vertaallesjes en leg de herkomst van woorden uit. Dat wordt door grootouders, ouders én kinderen erg gewaardeerd.

In de jaren negentig werd het dialectspreken een beetje verboden. De algemeen heersende opvatting was dat het maken van carrière niet samenging met het spreken in dialect. Inmiddels is men daarop teruggelopen. Uit onderzoek is gebleken dat mensen die zowel Standaardnederlands spreken als dialect juist taliger zijn.'

VERBINDING

Taal verbindt mensen met elkaar. 'Twee mensen die met hetzelfde dialect zijn opgegroeid en die elkaar na jaren weer ontmoeten, schakelen vanzelf over op hun gemeenschappelijke 'oer'-taal. De blik dwaalt naar vroeger, oude herinneringen komen boven, de sfeer van de dorpsschool, de gevoelens vooral. Hoe kan je dat beter verwoorden dan in die taal die je toen samen sprak? Je taal is je ge-

meenschappelijke identiteit. Je voelt je verbonden met je geboortedorp of geboortestreek, en dus óók met de bijbehorende taal.

Je merkt dat ouderen die dialect spreken (en minder goed Nederlands) terugvallen op hun 'eigen' woorden, zodra ze emotioneel worden. Daarom is het belangrijk dat personeel van ziekenhuizen of verpleeghuizen een beetje streektaal beheerst. Dat bevordert de communicatie en het geluk. Ook in het ouderen-pastoraat speelt dit een rol. Predikanten en kerkelijk werkers lopen er tegenaan dat hun correcte Nederlands niet goed binnenkomt of aansluit bij een dialectspreker. Mensen voeren makkelijker een goed (geestelijk) gesprek als dat in hun vertrouwde streektaal gebeurt.'

'Plat-praten verbond en gaf onderling vertrouwen.'

Ook buiten de kerk geeft 'samen plat-praten' een band. 'Ik herinner me nog goed: bij mijn vader op de boerderij kwamen soms meerdere handelaren om vee te kopen of te verkopen. De 'netjes' of 'deftig' pratende koopman was sowieso minder kansrijk. De plat-pratende handelaar, die begreep je, daar kon je mee praten. Plat-praten verbond en gaf onderling vertrouwen.'

DUITS EN ENGELS

Het handige schakelen tussen dialecten en talen van thuis, leverde Klaas later op school veel profijt op. Klaas: 'Ik ben niet goed in woordjes leren (vocabulaire) en dus onthield ik het Duitse 'gern' doordat het leek op *gère* in het Brabants. En het Engelse *to bring-brought-brought* is bijna hetzelfde als het Spijkse *ik bring en ik brocht en ik heb de spullen meegebracht*. Docenten moderne vreemde talen in het voortgezet onderwijs moeten expliciet wijzen op overeenkomsten van Nederlands, oud-Nederlands (bijvoorbeeld de Statenvertaling) en lokaal dialect met het Duits of het Engels. Het zorgt aan de ene kant voor een positieve waardering van het lokale

dialect. Anderzijds maakt het verbanden in taal duidelijk (taalgevoel) én helpt het bij het leren van die moderne vreemde taal. Dit kan door ezels-bruggetjes te gebruiken.'

STATENVERTALING

Klaas ontkracht de mening dat dialectsprekers gemiddeld dommer zijn dan mensen die geen dialect spreken. 'Deze suggestie is onjuist en meermaalen gebaseerd op een verkeerde conclusie uit onderzoek naar dialectgebruik. Het is wél zo dat lager-opgeleiden vaker dialect praten, omdat zij vaker op het platteland (blijven) wonen. Daarnaast is gebleken dat dialectsprekers meestal meer taalgevoel bezitten.

De Statenvertaling is een vorm van oud-Nederlands. Onze taal is ook gekleurd door de Bijbel. Dankzij het gebruik van de Statenvertaling, begrijp je het Duits beter. Neem ouderwetse uitdrukkingen als 'ten hemel' en 'ter aarde; ter en ten is in het Duits zur en zum. En je ziet meteen dat 'hemel' een mannelijk woord is en aarde een vrouwelijk. In Brabant hebben de mensen minder moeite met het taalgebruik in de Statenvertaling, omdat deze vertaling sterk gebaseerd is op het rond 1600 invloedrijke Brabants. Woorden in de Statenvertaling als 'Gij zijt', 'gij waart' en 'vatten', zijn woorden die door veel Brabanders anno 2023 nog steeds gebruikt worden.'

SPREEKBEURT

Docenten Nederlands zijn geneigd 'plat'-pratens af te straffen. Klaas is het daar niet mee eens. 'Ik wil iedereen oproepen om dat niet te doen. Laat hen juist eens een stuk tekst vertalen in 'hun' dialect of een korte voordracht of spreekbeurt in dialect houden. Daarmee versterk je hun trots en eigen identiteit. Daarnaast speelt er nog iets. Een probleem in plaatsen waar jongeren thuis en met vrienden (bijna uitsluitend) dialect praten is, dat ze op school het Nederlands hopeloos vermengen met dialect. Dit tot groot verdriet en frustratie van de docent Nederlands. Juist door 'vertalen' van Nederlands naar dialect (en andersom) leer je deze twee goed te onderscheiden.' ♦